

Svjetlan Berković*

Pravo naroda na samoodređenje i obveza poštovanja ustavnog poretka: slučajevi Katalonije i Hrvatske

Sažetak

Pravo naroda na samoodređenje i nasuprot tome obveza poštovanja ustavnog poretka države pitanje je koje izaziva polemike. To je pravo na stvaranje vlastite države kako je utvrđeno u međunarodnim dokumentima. Pitanje je, je li pravo naroda na samoodređenje obvezna norma međunarodnog prava ili samo načelo. Tim više jer međunarodno pravo zabranjuje narušavanje teritorijalnoga integriteta države. Poštovanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka države argumenti su osnovom kojih vlast određene države ne prihvaća zahtjev naroda koji živi unutar njezina teritorija za odcepljenjem. To potvrđuje i praksa. S tim u vezi prezentira se intencija Katalonije da proglasi neovisnost od Španjolske te ustavna situacija u vezi s uspostavom neovisne Republike Hrvatske.

Ključne riječi: samoodređenje; narod; ustav; Katalonija; Španjolska; Hrvatska.

Uvod

Pravo naroda na samoodređenje ili obveza poštovanja ustavnog poretka države pitanje je koje izaziva puno polemike, argumenata i protuargumenata. Nesumnjivo je da to pitanje nije samo pravno, već je kompleksan pojam koji zadire u druge međunarodnopravne institute te producira razne reperkusije, ponajprije političke, ali i društvene, kulturne, gospodarske i druge.

Primarno se postavlja pitanje radi li se o obveznoj međunarodnopravnoj normi (*jus cogens*)¹ ili o pravnom načelu koje nema obvezujući značaj. Usprkos brojnim me-

* dr. sc. Svjetlan Berković, sberkovic@libertas.hr. Veleposlanik Republike Hrvatske u Kraljevini Španjolskoj od 2013. do 2018. Članak se dijelom temelji i na osobnom iskustvu – uvidom u službene dokumente i razgovore s akterima.

¹ Lat. *jus cogens*, kogentno, prisilno pravo; pravna pravila koja imaju prisilan značaj, tj. obvezuju pravne subjekte da ih se bezuvjetno pridržavaju, ne dopuštajući mogućnost odstupanja, za razliku od pravila *dispozitivnoga prava* (Hrvatska enciklopedija, 2020).

međunarodnim dokumentima koji sadrže odredbu o pravu naroda na samoodređenje, to je pravo u određenoj koliziji s drugim normama međunarodnog prava, primarno s pravom na suverenost i teritorijalni integritet države. Tim više jer i događaji u praksi pokazuju da se to pravo ostvarivalo selektivno, od slučaja do slučaja, pri čemu su najčešće presudni značaj imali politički odnosi, kao i „stanje na terenu” odnosno politička, vojna i gospodarska snaga involviranih aktera, njihov međunarodni utjecaj i druge okolnosti.

Značaj međunarodnog prava u suvremenom svijetu je u usponu, kako po prihvaćanju njegove regulative od strane međunarodnopravnih subjekata, tako i po opsegu materije koju međunarodno pravo regulira. Međutim, i u današnjem svijetu postoji niz situacija kada politika definira određeno rješenje nerijetko i protivno međunarodnom pravu. Politika je i definirala brojne institute međunarodnog prava te arbitrirala u rješenju neke situacije kada je došlo do kolizije međunarodnopravnih pravila. To je posebice evidentno u pogledu krizne situacije izazvane težnjom nekog naroda ili etničke skupine za ostvarenjem vlastite države. Ostaje otvoreno pitanje čemu će međunarodna zajednica ili pojedine države dati prednost: priznati određenom narodu pravo na samoodređenje i formiranje vlastite države ili zastupati stav o nepovredivosti suverenosti i teritorijalnog integriteta države te njezinog ustavnog poretka.

Stoga se u ovome radu daje prikaz situacije u španjolskoj Autonomnoj zajednici (dalje: AZ) Katalonije od 2013. do 2018. u vezi katalonske težnje za uspostavom vlastite neovisne države uz određenu komparaciju katalonske situacije sa situacijom uspostave neovisne Republike Hrvatske (dalje: RH).

Pravo naroda na samoodređenje

„Pravo naroda na samoodređenje svakako je pravo na stvaranje vlastite nacionalne države” (Ibler, 1992: 53). Pravo naroda na samoodređenje jasno je utvrđeno u Povelji Ujedinjenih naroda (dalje: UN), u kojoj se navodi da svaki narod ima pravo na stvaranje vlastite nacionalne države (Berković, 2006: 417–441). Opća skupština UN-a već je 1952. iskazala da je pravo naroda na samoodređenje pretpostavka za puno ostvarenje svih temeljnih ljudskih prava i da to pravo treba priznati svim narodima (Andrassy, 1978: 83).

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. međunarodni je ugovor koji u čl. 1 st. 1 određuje da „svi narodi imaju pravo na samoodređenje. Na temelju toga prava oni slobodno određuju svoj politički status i osiguravaju svoj gospodarski, društveni i kulturni razvoj” (Res. 2200A/XXI).² Tim su se međunarodnim

² Usvojen je u Općoj skupštini UN-a 16. prosinca 1966; RH je stranka pakta od 6. listopada 1991. odlukom Vlade RH od 30. rujna 1993. (NN-MU 12/1993).

ugovorom države članice obvezale da će u svoje pravne poretke unijeti odredbe o zaštiti građanskih i političkih ljudskih prava, uključujući prava na život, slobodu vjeroispovijesti, slobodu govora i političkog udruživanja te prava na pravično suđenje. Tu se mogu dodati Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. (Res. 2200A/XXI),³ Deklaracija Opće skupštine UN-a o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji između država sukladno Povelji UN-a iz 1970. (Res. 2625 XXV, 1970) i drugi međunarodnopravni dokumenti koji izravno ili posredno uređuju pitanja ljudskih prava.

Opće običajno međunarodno pravo za svaku je državu obvezno, a ako se radi o međunarodnom ugovoru onda je i on obvezan za državu koja je prihvatila taj ugovor. U oba slučaja međunarodno će pravo važiti bez obzira na norme unutarnjeg prava dotične države jer u slučaju njihove kolizije treba primjenjivati odredbe međunarodnog prava. Po tom bi principu i pravo naroda na samoodređenje trebalo biti iznad pravnih normi države.

Međutim, postavlja se pitanje je li pravo naroda na samoodređenje obvezna pravna norma međunarodnog prava, koja se mora primijeniti u konkretnom slučaju. Tim više jer većina zakonodavstava država ne daje mogućnost odcjepljenja njihovog državnog teritorija, štoviše pretežito ga zabranjuje.⁴

Institut međunarodnopravne suverenosti daje državi pravo vlasti na njezinom području nad svim osobama i stvarima, neovisno od svake druge vlasti. Država kao subjekt međunarodnog prava slobodno odlučuje o svojem unutarnjem političkom, društvenom, gospodarskom i ukupnom poretku, kao i o vanjskoj politici. Međutim, takva definicija više nije apsolutna jer je državna vlast u suvremenom svijetu ograničena upravo međunarodnim pravom. Akademik Vladimir Ibler navodi da je „pravo na samoodređenje istovremeno univerzalno usvojeno političko načelo i pravilo pozitivnog međunarodnog prava.” Nadalje ističe: „suočeni smo u stvari s normom materijalnog međunarodnog prava. Treba naglasiti očigledno nepostojanje proceduralnih pravila koja bi regulirala proces u kojem narodi pokušavaju ostvariti svoje pravo na samoodređenje. Ta činjenica izaziva političke i zakonodavne poteškoće u međunarodnim odnosima. Slijedi diskusija o odnosu između prava na samoodređenje i prava država na teritorijalnu cjelovitost. Sukob ta dva prava izaziva dodatna kontroverzna stajališta, kako u teoriji tako i u praksi” (Ibler, 1992: 53).

³ Usvojen je na Općoj skupštini UN-a 16. prosinca 1966; RH je stranka pakta od 8. listopada 1991. odlukom Vlade RH od 30. rujna 1993. (NN-MU 12/1993).

⁴ Pravo naroda na samoodređenje nije sadržano u dokumentima Europske unije (dalje: EU), iako ga ne zabranjuje. Praksa pokazuje, što je evidentno i u slučaju Katalonije, da EU primarno zastupa načelo nepromjenjivosti granica država članica.

Nepostojanje proceduralnih pravila koja bi regulirala proces u kojem narodi pokušavaju ostvariti svoje pravo na samoodređenje, izaziva političke i zakonodavne poteškoće u međunarodnim odnosima (Ibler, 1992: 53). Dakle, je li to pravo obvezna pravna norma ili samo načelna „preporuka” te je li ograničeno drugim pravilima međunarodnog prava. Ponajprije se to odnosi na zabranu narušavanja teritorijalnoga integriteta države, zabranu miješanja u njene unutarnje odnose te ugrožavanja međunarodnoga mira i stabilnosti proklamiranih u Povelji UN-a i drugim međunarodnim dokumentima. Sve to uzrokuje kontroverze, kako međunarodnopravne, tako i političke, s tim da je politika u međunarodnim odnosima ne samo nezaobilazna, već često i odlučujuća.

Pitanje prava na samoodređenje jasnije je definirano u međunarodnim dokumentima koji se odnose na vrijeme procesa dekolonizacije jer se prihvaćalo da narodi pod kolonijalnom vlašću imaju pravo na samoodređenje (Cassese, 1995: 37). Prvi je put dobilo svoju legalnost vezano za dekolonizaciju, imajući veliko značenje u procesu osamostaljivanja nesamoupravnih i skrbničkih područja u drugoj polovici 20. stoljeća (Bayefsky, 2000: 1). To je potvrđeno i u Deklaraciji Opće skupštine UN-a o davanju neovisnosti kolonijalnim zemljama i narodima iz 1960., uobičajeno nazvanoj Deklaracija sedam načela (GA Res. 1514 XV).

Kako ističe Ibler, „međunarodno pravo zaštićuje samo cjelovitost i nepovredivost državnog područja u 'pravom' ili 'užem' smislu. Kod država s kolonijalnim posjedima međunarodno pravo zaštićuje samo cjelovitost i nepovredivost teritorija 'matice', a ne i teritorija kolonija” (1992: 59).

U vezi prava naroda na samoodređenje postavlja se i pitanje definicije naroda. U prošlosti razvijene su zemlje pravo samoodređenja smatrale pravom ograničenim na sebe i poricale ga nerazvijenim narodima, braneći tako svoja kolonijalna područja i sprečavajući im put u neovisnost (Ibler, 1987: 285). U suvremeno doba narod se definira kao zajednica ljudi formirana na temelju zajedničkog jezika, teritorija, povijesti i tradicije, etniciteta, kulture, iskazivanja svijesti ljudi o pripadnosti toj zajednici i drugih pripadajućih kriterija. I u suvremeno doba postoje narodi koji zadovoljavaju kriterije o „narodu”, a nemaju mogućnost samoodređenja, poput Kurda i Palestinaca. Eksponiranije aktualne primjere težnje ka samoodređenju možemo naći i kod drugih, poput Katalonaca, Baska, Škota, Tibetanaca ...

Za pitanje prava naroda na samoodređenje relevantno je i načelo *uti possidetis*,⁵ npr. za novi entitet relevantne su prethodno utvrđene administrativne granice (Lanovoy, 2015: 391). Načelo *uti possidetis* mnogo je jasnije kada se pravo na samoodređenje odnosi na federalne države, odnosno na države u kojima postoje autonomne jedinice

⁵ Latinski termin *uti possidetis* „kako posjedujete”, koji potječe iz rimskog prava, svoju primjenu dobio je u međunarodnom pravu prigodom oslobođenja država Latinske Amerike od kolonijalne vlasti pri utvrđivanju njihovih državnih granica.

s visokim stupnjem samostalnog odlučivanja. U takvim slučajevima primjenjivalo se načelo *uti possidetis*, temeljem kojeg su se granice između federalnih ili administrativnih jedinica priznavale kao državne granice novostvorenih država (poput Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, SSSR-a, Čehoslovačke).⁶

Iako bi prema općeprihvaćenim stavovima i pravnim porecima suvremenog demokratskog svijeta svaka pravna norma, donesena i prihvaćena legalno, trebala biti važeća, očito da pravo naroda na samoodređenje nije u međunarodnom pravu akceptirano kao *jus cogens* jer je u oprečnom odnosu prema pravu državne suverenosti i nepovredivosti njenog teritorijalnog integriteta.

Pritom se pojedini političari, pravni teoretičari i drugi akteri pozivaju i na ustavni poredak država u okviru kojih određena narodna skupina traži pravo na stvaranje vlastite države, ali im se to ne omogućava jer nije sukladno važećem ustavnom poretku.⁷ Pozivanje na ustavne norme nerijetko je prisutno i u odnosu na obrazloženja odluka o međunarodnom priznanju RH, tumačeći da se pravo RH na stvaranje vlastite države temelji na odredbama Ustava SFRJ iz 1974., koji je sadržavao pravo na odcjepljenje, a ne primarno iz prava naroda na samoodređenje kako je formulirano u Povelji UN-a.⁸

Vidljivo je to i u činjenici da se španjolska strana u odnosu na Kataloniju poziva na ustavne odredbe. Nasuprot tome, katalonska se strana poziva na pravo naroda na samoodređenje kao neupitni međunarodnopravni institut i jedan od temelja demokracije i ljudskih prava, pri čemu se daju primjeri drugih novonastalih država, uključujući i primjer raspada SFRJ jer Kataloncima RH često figurira kao uzor u ostvarenju državne neovisnosti. Jedan od takvih primjera je priopćenje Katalonske odvjetničke komore iz rujna 2017. (Colegio de abogados, 2017). Katalonci već dugo zahtijevaju odcjepljenje od Kraljevine Španjolske i stvaranje neovisne Republike Katalonije, a njihovi zahtjevi su i dalje aktualni, ekspandirajući posljednjih godina. Nasuprot tome, zagovornici jedinstvene Španjolske nerijetko daju slučaj bivše SFRJ kao primjer „ustavnog dopuštenja” i time legalnosti odvajanja bivših jugoslavenskih republika, ističući da je to bila prevladavajuća okolnost zbog kojih je međunarodna zajednica priznala novonastale države.

U skladu s tim, pravo naroda na samoodređenje možemo definirati kao općepriзнato načelo pozitivnog međunarodnog prava po kojem narodi imaju pravo na vla-

⁶ Šire o načelu *uti possidetis*: Marušić (2017: 50).

⁷ Zanimljivo za tu problematiku je pitanje međunarodnog priznanja Kosova. Iako Kosovo ima sve sastavnice potrebne za status suverene države (svoju vlast, stanovništvo, teritorij i međunarodnopravno priznanje više od sto država svijeta), pet država članica EU još ga nisu priznale, očigledno zbog svojih političkih razloga. Više o tome: Hamid i Wouters (2015); Libarona (2012: 107–140).

⁸ Međutim, Ustav SFRJ-a iz 1974. nije precizirao pojam „naroda” niti opciju osamostaljenja državnih jedinica već je saveznu državu definirao kao jedinstvenu zajednicu udruženih naroda i njihovih socijalističkih republika, što je kontradiktorno njegovoj proklamaciji o samoodređenju do „odcjepljenja.”

stiti državu (Ibler, 1987: 285), međutim ne i kao obveznu „praktičnu” međunarodno-pravnu normu.

Iz prikaza i daljnje komparacije katalonske i hrvatske situacije, komparacije dvaju različitih ustavnih rješenja – prava autonomnih zajednica u španjolskoj unitarnoj državi i prava republika u bivšoj jugoslavenskoj federaciji, može se vidjeti razlika, kompleksnost i relativnost poštovanja prava naroda na samoodređenje. Stoga navodim relevantna događanja u odnosu na AZ Kataloniju, čiji su zahtjevi za ostvarenje neovisnosti ekspandirali u razdoblju 2013. – 2018.

Autonomna zajednica Katalonija

AZ Katalonija (katal. *Catalunya*, španj. *Cataluña*) jedna je od 17 španjolskih autonomnih zajednica, površine 32 114 km², s oko 7,5 milijuna stanovnika (2019). Smještena je na sjeveroistoku Pirinejskog poluotoka, a glavni je grad Barcelona. Jedna je od ekonomski najrazvijenijih španjolskih pokrajina.

Katalonija je imala burnu povijest, a od kraja 15. stoljeća integrirana je u španjolsku državu.⁹ Zahtjevi Katalonaca za neovisnošću jačaju u 20. stoljeću, a realizaciju djelomično dobivaju nakon 1931., kada je Španjolska proglašena republikom. Katalonija tada dobiva autonomiju, međutim ona će biti ukinuta dolaskom na vlast diktatora Francisca Franca nakon španjolskog građanskog rata (1936. – 1939).

Nakon odlaska s vlasti diktatora Franca 1977., koji je 36 godina vladao Španjolskom, i prestanka dugogodišnje represije njegovog režima prema Kataloncima, zahtjevi Katalonaca za uspostavom vlastite države relativno su utihnuli. Dolaskom na vlast kralja Juana Carlosa I. Španjolska je uspostavila demokratski poredak utvrđen Ustavom iz 1978. (*Constitución Española*, 1978.), koji je definirao državu kao jedinstvenu ustavnu monarhiju, s monarhom kao državnim poglavarom i parlamentarnim političkim sustavom, koja se sastoji od teritorijalnih jedinica, ali koje nemaju svojstvo federalnih jedinica.¹⁰ U čl. 2 Ustava navodi se, *inter alia*, da se „Ustav temelji na neraskidivom jedinstvu španjolske nacije, zajedničke i nedjeljive domovine svih Španjolaca, te se priznaje i garantira pravo na samoupravu nacionalnosti i regija od kojih se sastoji i solidarnost među njima.” Prema Ustavu Španjolska je definirana kao nacija, a Katalonci, Baski, Galjeji i drugi kao nacionalnosti (Ćurko, 2013: 46). Također, autonomne

⁹ Katalonija postaje dio Španjolske nakon što su se Fernando II., kralj Aragonije koja je obuhvaćala i Kataloniju, i kraljica Kastilje i Leona Isabel I. oženili 1469. nakon čega postupno dolazi do potpunog ujedinjenja dvaju kraljevstva. Osvajanjem Granade 1492. kao posljednjeg uporišta Arapa (Maura) na Pirinejskom poluotoku (*reconquista*) došlo je i do zaokruživanja teritorija španjolske države.

¹⁰ Španjolska je teritorijalno podijeljena na 17 autonomnih zajednica (*comunidades autónomas*), dva autonomna grada (Ceuta i Melilla na sjevernoafričkoj obali, *ciudades autónomas*), 50 provincija (*provincias*) i općine (*municipios*).

zajednice Katalonija, Baskija, Galicija i Andaluzija imaju, kao „povijesne zajednice,” veće ovlasti od ostalih autonomnih zajednica.

Španjolski Ustav koji je stupio na snagu 29. prosinca 1978. omogućio je Kataloniji široku autonomiju, što je također utvrđeno i statutom AZ Katalonije.¹¹ Sukladno ustavnim odredbama Katalonija je obnovila svoju autonomiju, ima svoj pokrajinski statut, parlament i vladu (*Generalitat*) te autonomne ingerencije u području obrazovanja, socijalne politike, kulture, prometa, zdravstva, gospodarstva i pojedinih drugih djelatnosti, a ima i vlastitu policiju.¹² Katalonski jezik je, uz španjolski, postao službeni jezik u Kataloniji.

Ekspandiranje katalonskog procesa osamostaljenja počelo je početkom 21. stoljeća, u vrijeme gospodarske stagnacije, sa zahtjevom za autonomnim raspolaganjem financijskim sredstvima. Problem se dodatno povećao kada je izvršena revizija katalonskog statuta. Španjolski Ustavni sud ukinuo je 2010. četrnaest članaka katalonskog statuta o autonomiji koji su Kataloniji omogućavali veća prava, uključujući i financijska (Tribunal Constitucional, 2010). Taj je statut prije toga na referendumu prihvatilo tri četvrtine Katalonaca, što je bio poticaj za jačanje katalonskog nacionalnog pokreta. Spor je bio najviše fokusiran na činjenicu da Katalonija, kao razvijena pokrajina, puno više financijski izdvaja za ostatak Španjolske nego što dobiva, odnosno da se, kako ističe katalonska strana, ekonomski izrabljuje od središnje španjolske vlasti. Postupno je taj protest prerastao u katalonski nacionalni pokret s ciljem ostvarenja vlastite neovisne države.

Pitanje neovisnosti Katalonije znatno se intenziviralo u razdoblju od 2013. do 2018. U siječnju 2013. parlament AZ Katalonije usvojio je Deklaraciju o suverenosti i pravu na odlučivanje katalonskog naroda, u kojoj je predviđeno sazivanje pokrajinskog referenduma u 2014. na kojem bi se odlučivalo o tom pitanju (Parlament de Catalunya, 2013). Ubrzo Ustavni sud Španjolske Deklaraciju proglašava protuustavnom (Tribunal Constitucional, 2014), a španjolski parlament 2014. odbacuje katalonski zahtjev za održavanjem takvog referenduma, što je izazvalo velike proteste u Kataloniji. Potom se nastavilo zaoštavanje odnosa između Barcelone i Madrida, uz potpuni izostanak međusobnog dijaloga. U igri su bili razni za i protiv argumenti, a posebno je katalonska strana naglašavala da Madrid financijski izrabljuje Kataloniju. Prema podacima iz 2016., Katalonija je sa 7,5 milijuna stanovnika, u odnosu na 46 milijuna tadašnjeg ukupnog broja španjolskog stanovništva, sudjelovala u španjolskom BND-u s oko 20

¹¹ Statut Katalonije, poput statuta Andaluzije, Baskije i Galicije, definira tu autonomnu zajednicu kao posebnu „povijesnu zajednicu” unutar Kraljevine Španjolske (Estatuto de Autonomía Cataluña, 1979).

¹² Katalonska policija *Los Mossos d'Esquadra*, jedna od najstarijih civilnih policija u Europi, u sadašnjoj strukturi uspostavljena je 1983.

% Španjolska vlast takve je navode opovrgavala, navodeći da Katalonija iznimno koristi pogodnosti španjolske države te da bi osamostaljenje Katalonije značilo i njezin automatski izlazak iz EU što bi bio težak udarac katalonskom gospodarstvu.

Zagovornici osamostaljenja Katalonije između ostalog su isticali da su manje zemlje kao što je Katalonija najbogatije zemlje u svijetu, poput Švicarske i Singapura, navodeći da bi Škotska da je samostalna bila šesta najbogatija zemlja u svijetu (nafta), a Katalonija, koja ostvaruje jednu petinu španjolskog BND-a, sedma najbogatija zemlja u Europi. Naglašavali su da bi samostalna Katalonija imala 15 milijardi eura veće godišnje prihode, što je španjolska vlada opovrgavala navodeći da bi u slučaju osamostaljenja Katalonija ostala bez značajnih prihoda koje ostvaruje od državnih institucija, kao i od različitih subjekata iz drugih dijelova Španjolske.

Nasuprot katalonskim zahtjevima, predstavnici španjolske vlasti nedvosmisleno su davali do znanja da je katalonski referendum o neovisnosti, ili slično javno izjašnjavaње, protivan španjolskom Ustavu i zakonima te da neće dozvoliti razbijanje jedinstvene Španjolske. Posebice se naglašavalo da je španjolski narod suveren na cijelom svom državnom teritoriju te da o odcjepljenju bilo kojeg dijela španjolske države mogu, prema Ustavu, odlučiti jedino svi španjolski građani na općem, a ne na pokrajinskom referendumu. U tom su se pravcu izjašnjavali i predstavnici vodećih političkih stranaka izvan kruga katalonskih secesionista (uz izuzetak Baskije),¹³ kako iz vladajuće koalicije, tako i iz oporbe. Isticali su da je španjolska vlada nudila dijalog vladi AZ Katalonije (dalje: vlada Katalonije), tražeći da se on provodi u okviru odredaba Ustava, što je katalonska strana odbijala. Dodali su da katalonska strana nije nikada zatražila provedbu ustavne reforme kojom bi se uskladili obostrani interesi na bazi kompromisnih rješenja, već konstantno inzistira na punoj katalonskoj samostalnosti.

Već je tijekom inauguracijske ceremonije kralja Felipea VI. 19. lipnja 2014., kada je stupio na španjolsko prijestolje nakon abdikacije svoga oca Juana Carlosa I., bilo očito da tadašnji predsjednik katalonske vlade Artur Mas i predsjednik vlade AZ Baskije Iñigo Urkullu, nisu zadovoljni kraljevim istupom jer su vrlo hladno reagirali na kraljev govor, uskraćujući i pljesak. Mas se nije ustručavao pokazati svoje neslaganje s dijelom kraljevog govora koji se odnosio na „španjolski pluralizam,” izjavivši da u kraljevom govoru nije prepoznao stvarni dolazak novog razdoblja jer „kralj nije rekao da postoje različite nacije u Španjolskoj.” Također, pojedine manje značajne nacionalističke stranke nisu ni poslale svoje predstavnike na ceremoniju ustoličenja novog kralja.

¹³ AZ Baskija (španj. *País Vasco*; bask. *Euskadi*; 7 234 km², oko 3 milijuna stanovnika) pripada najrazvijenijim španjolskim pokrajinama. Iako ima visok stupanj autonomije, i u njoj postoje zahtjevi za neovisnošću koji su eksandirali u drugoj polovici 20. stoljeća. To je dovodilo i do terorističkih akcija organizacije ETA-e (bask. *Euskadi Ta Askatasuna*, „Baskija i sloboda”), osnovane 1959., čije djelovanje je formalno prestalo krajem drugog desetljeća 21. stoljeća.

Zbog odluka španjolske državne vlasti katalonska strana mijenja kontekst i obznanjuje iste godine „javno izjašnjavanje o neovisnosti” koje nema obvezujući značaj. U lipnju 2014. predsjednik katalonske vlade Mas u intervjuu za agenciju Reuters naglašava da premijer Rajoy nije ponudio rješenja koja bi mogla oslabiti katalonske težnje ka neovisnosti te da stoga katalonska vlada traži pravno rješenje za glasovanje katalonskih građana 9. studenog 2014., kojim bi oni imali demokratsku mogućnost izjašnjavanja o budućnosti Katalonije. Mas je dodao da to glasovanje neće značiti jednostrano proglašenje neovisnosti jer neće biti obvezujuće, ali će dati snažnu potporu za redefiniranje odnosa između Barcelone i Madrida. Njegova vladajuća pokrajinska koalicija zalagala se za održavanje tzv. konzultativnog glasovanja o dvama pitanjima: treba li Katalonija biti posebna država i treba li ta država biti neovisna. Masova vlada imala je podršku u katalonskom parlamentu, a prema nekim anketama održavanje takvog glasovanja podržavalo je više od dvije trećine Katalonaca. Održavanju takvog glasovanja oštro se protivila španjolska vlada i glavne španjolske političke stranke, pri čemu je vrlo striktan bio tadašnji premijer i predsjednik najjače vladajuće stranke Narodne stranke (*Partido Popular*) Mariano Rajoy, za što je dobio podršku velike većine zastupnika španjolskog parlamenta, a u tom se pravcu izjasnio i Ustavni sud. Neformalni (konzultativni) referendum održan je 9. studenog 2014., na kojem se velika većina glasača izjasnila za samostalnu državu Kataloniju, iako je odaziv glasača bio manji, nešto više od 2,3 milijuna (*La Vanguardia*, 2014).¹⁴

Treba naglasiti da su u Kataloniji tijekom svih tih godina održavane masovne manifestacije na kojima su isticali katalonska samobitnost i zahtjevi za samostalnošću,¹⁵ međutim to se nije suviše odražavalo na rezultate parlamentarnih izbora na kojima su pobjeđivale secesionističke stranke, ali bez dobivene značajnije većine glasova. Stanje *statusa quo* između katalonskih secesionističkih političkih stranaka i onih koji se protive takvoj politici, potvrdilo se i na idućim izborima za pokrajinski parlament. Na katalonskim pokrajinskim parlamentarnim izborima, održanima 27. rujna 2015., dva tjedna nakon masovnih demonstracija podrške katalonskim secesionistima, katalonske secesionističke političke stranke dobile su 72 od 135 zastupničkih mjesta (www.rtv.es, 2015),¹⁶ ali ponovno nisu uspjele pridobiti 50 % ili više glasača, iako je odaziv na glasovanje bio više od 80 %. Koalicija novog predsjednika katalonske vlade Carlesa Puigdemonta, koji je naslijedio Masa, Zajedno za DA (*Junts pel Si*) dobila je 39 %, a Kandidatura narodnog jedinstva (*Candidatura d'Unitat Popular*) nešto više od 8 %

¹⁴ Prema podacima katalonske vlade 2 305 290 glasača odazvalo se na glasovanje, od kojih se 80,76 % izjasnilo za neovisnost Katalonije.

¹⁵ Najmasovnije katalonske manifestacije održavaju se na Nacionalni dan Katalonije (katal. *Diada Nacional de Catalunya*) 11. rujna koje gotovo u pravilu obuhvaćaju milijun ili više sudionika.

¹⁶ Lista katalonskih lidera A. Masa i O. Junquerasa dobila je 62, a saveznički CUP 10 zastupnika.

glasova, ili zajedno nešto manje od 48 % podrške katalonskih glasača koji su izašli na izbore, ali su zbog specifičnog izbornog zakona ostvarili većinu zastupnika u katalonskom parlamentu. U svakom slučaju pobjeda na izborima bila je njihova, mogli su sastaviti novu katalonsku vladu, što im je dalo novi polet u inzistiranju na katalonskoj neovisnosti.

Novoizabrani katalonski parlament potom je 9. studenog 2015. donio Rezoluciju o neovisnosti koja proklamira ostvarenje katalonske samostalnosti u idućih 18 mjeseci, ali ju je Ustavni sud ubrzo poništio kao neustavnu (Tribunal Constitucional, 2015). Međutim, ni to nije promijenilo zacrtani plan o katalonskoj neovisnosti tamošnje vlade.

Do daljnjeg zaoštavanja odnosa na relaciji Barcelona – Madrid došlo je nakon što je katalonska vlada 9. lipnja 2017. objavila da će 1. listopada 2017. biti održan referendum o neovisnosti Katalonije. Štoviše, vladajuća secesionistička koalicija u Kataloniji objavila je 4. srpnja 2017. da će rezultat referenduma o neovisnosti odmah biti primijenjen, a time bi također odmah bila proglašena i neovisnost Katalonije, ako se većina glasača za to izjasni. U tom su pravcu katalonske vlasti pripremile poseban zakon koji će „ustanoviti iznimni pravni režim.” Prema tom zakonu „narod Katalonije je suveren politički subjekt,” čime bi taj zakon po važnosti bio iznad španjolskog Ustava (El Periódico, 2017).

Novi predsjednik katalonske vlade Puigdemont još je jače nego njegov prethodnik Mas isticao zahtjev za neovisnom Katalonijom. Nije ni imao veći manevarski prostor jer je proglašenje neovisnosti ultimativno tražila nacionalistička stranka CUP, koja mu je bila koalicijski partner, a bez koje katalonska vlada nema većinu u pokrajinskom parlamentu.

Zanimljivi su bili istupi pojedinih vodećih predstavnika vlasti AZ Baskije, sa stavom da ne prihvaćaju teze o Španjolskoj kao zemlji jedinstvenog naroda – što su naglašavali kralj Felipe VI. i premijer Rajoy – već su naprotiv isticali da je Španjolska zemlja različitosti i višenacionalnog karaktera, a da osobito Baskija ima svoju specifičnu povijest, nacionalnu, kulturnu, jezičnu i drugu posebnost. Vlada AZ Baskije naglasila je da se zalaže za jačanje baskijske samouprave, obrazlažući takvo stanovište nužnim za eliminiranje krajnje radikalnih separatističkih stavova u Baskiji, osobito nakon što je paravojna organizacija ETA „pacificirana.” Prema njima, u protivnom bi ponovno moglo doći do konflikata i terorističkih napada, u kojem kontekstu ne isključuju održavanje referenduma o političkoj budućnosti Baskije kao njezinog „povijesnog prava” jer je „Baskija još više autentična od Katalonije.” Štoviše, referendum smatraju legalnim institutom.¹⁷ Stoga ističu potrebu utvrđivanja novih odnosa između Baskije i

¹⁷ Ustavni je sud 2008., kao i u slučaju Katalonije 2014., neustavnim proglasio održavanje baskijskog referenduma i donošenje tzv. konzultativnog zakona.

središnje španjolske vlasti, kao i opću redefiniciju odnosa španjolske vlasti i pojedinih autonomnih zajednica, baziranu na dijalogu i postizanju demokratskog sporazuma.

Prema čl. 155 španjolskog Ustava, španjolska vlada ima ovlasti interveniranja prema pokrajinskim vlastima, uključujući i njihovo raspuštanje, pa čak i upotrebu sile u cilju sprečavanja provedbe neustavnog referenduma. Opcija upotrebe sile svakako je najriskantnija i s nesagledivim negativnim posljedicama. Istovremeno bi osamostaljenje Katalonije dalo veliki poticaj drugim separatističkim tendencijama u Španjolskoj, ponajprije u Baskiji, ali i u širem europskom kontekstu. Nepopustljiva politika s obje strane i izostanak međusobne komunikacije doveli su, kako katalonsku, tako i španjolsku vladu u poziciju da moraju realizirati svoje nakane: provesti referendum, odnosno zabraniti provedbu referenduma.

O katalonskom referendumu glasovalo se 22. lipnja 2017. u španjolskom parlamentu. Katalonska europska demokratska stranka (katal. *Partit Demòcrata Europeu Català*), koja se zalaže za katalonsku neovisnost, zatražila je da španjolske vlasti poštuju odluku o održavanju referenduma koji je najavio predsjednik katalonske vlade Puigdemont. Kao što je i bilo za očekivati, na glasovanju se 250 od 350 zastupnika izjasnilo protiv održavanja katalonskog referenduma. Protiv su bili zastupnici triju od četiri najveće španjolske političke stranke – vladajuća Narodna stranka, Španjolska socijalistička radnička stranka (*Partido Socialista Obrero Español*) i Građani (*Ciudadanos*), dakle zastupnici vodećih stranaka desnog i lijevog centra i centra. Za referendum su glasovali zastupnici populističke stranke ljevice Možemo (*Podemos*), kao jedine od četiriju tadašnjih velikih političkih stranaka na nacionalnoj razini te regionalne stranke iz Katalonije, Baskije i Valencije, dok je regionalna stranka Kanarskih otoka (*Coalición Canaria*) bila suzdržana.

Usprkos protivljenju španjolske vlade i odluci Ustavnog suda o poništenju rezolucije katalonskog parlamenta o referendumu te rezultatu glasovanja u španjolskom parlamentu, katalonske vlasti odlučile su provesti referendum o neovisnosti. Puigdemont je izjavio da će referendum biti održan bez obzira na protivljenje španjolskih vlasti i sudske zabrane. Istaknuo je da se na represalije španjolske države može odgovoriti samo masovnim učešćem na referendumu.

Koliko je bila odlučna katalonska vlada da provede referendum o neovisnosti, toliko je odlučna bila i španjolska vlada da ga spriječi. To je vrlo jasno istaknuo premijer Rajoy, izjavivši da će svim raspoloživim sredstvima spriječiti održavanje katalonskog referenduma. Sukladno odluci španjolskog Ustavnog suda (Tribunal Constitucional, 2017) kojom se zabranjuje referendum, španjolske vlasti moći će poduzeti zakonske sankcije prema organizatorima tog nelegalnog referenduma.

Španjolska je vlada isticala da je Španjolska demokratska zemlja koja ima demokratski ustav i zakone, prema kojima svatko ima pravo na izražavanje mišljenja i gla-

sovanje, ali ne na račun drugih, kao što su ilegalni postupci katalonske vlade kojima se direktno ruši španjolski Ustav i statut AZ Katalonije.

Katalonski referendum o neovisnosti

Katalonski referendum održan je 1. listopada 2017. Glasovalo je nešto više od 2 280 000 glasača, što je manje od polovice ukupnog broja glasača u Kataloniji (oko 5,3 milijuna) ili oko 43 %, od kojih je 90,18 % reklo „da” za katalonsku neovisnost (Euskadi Irratia Telebista a, 2017). Nezadovoljne djelovanjem katalonske policije, čiji su zapovjednik i većina pripadnika bili lojalni katalonskim vlastima, španjolske vlasti uputile su u Kataloniju policijske snage iz drugih dijelova Španjolske kako bi spriječile održavanje referendumskog glasanja. Policijska intervencija bila je gruba, onemogućivši potpuno održavanje glasanja (fizičkim sprečavanjem, oduzimanjem glasačkih kutija i dr.). Treba naglasiti da su brojni prosvjedi i manifestacije podrške katalonskoj samobitnosti održavani relativno mirno bez teških incidenata.

Grubost španjolske policije prema mirnim katalonskim glasačima (893 povrijeđena građana), bila je najaktualnija tema u svjetskim medijima i išla je u prilog katalonskoj vladi, pa je vjerojatno u njihovom pravcu opredijelila i dio do tada neodlučnih katalonskih građana. Neprimjerena intervencija nacionalne španjolske policije homogenizirala je pristalice katalonskih secesionista, pa i radikalizirala određene skupine, ponajprije pripadnike CUP-a.

Nakon održanog referenduma i burnih događaja koji su uslijedili, parlament Katalonije donio je 27. listopada 2017. rezoluciju kojom se Katalonija proglašava neovisnom i suverenom državom i otvara konstitutivni postupak za izradu ustava nove države (Euskadi Irratia Telebista b, 2017). Španjolska strana, uključujući vladu, parlament, ustavni sud i vodeće političke stranke, kao i brojni građani i institucije, proglasili su katalonski referendum nevažećim, protivan Ustavu i demokratskom poretku. Ubrzo je uslijedio odgovor španjolske vlade na način da je donijela odluku, sukladno čl. 155 Ustava, o raspuštanju vlade i parlamenta AZ Katalonije te uvođenju izravne uprave nad Katalonijom, ali i o sazivanju novih pokrajinskih katalonskih parlamentarnih izbora za 21. prosinca 2017.

U protivljenju katalonskom secesionizmu bio je vrlo decidan i španjolski kralj Felipe VI., naglašavajući u istupima nužnost očuvanja teritorijalne cjelovitosti, jedinstva i solidarnosti svih u Španjolskoj. Izjava kralja u njegovom obraćanju naciji u jesen 2017., u kojoj nije ostavio nikakve sumnje da će se braniti nacionalno jedinstvo i teritorijalni integritet, uz snažne kritike katalonskoj vladi i bez osvrta na policijsko grubo postupanje prema referendumskim glasačima, izazvala je dodatne reakcije u Kataloniji. Predsjednik katalonske vlade Puigdemont sažeo je katalonske reakcije na kraljev govor u izjavi „da je kralj ignorirao volju milijuna katalonskih građana” te da „katalonska vlada neće odstupiti niti milimetar u svojim planovima.”

Istovremeno su katalonske vlasti ulagale velike napore u internacionalizaciju katalonskog pitanja. S ciljem dobivanja međunarodne podrške otvorili su svoja predstavništva u drugim zemljama i gradovima, uključujući i Zagreb. Pored osam već uspostavljenih predstavništava u inozemstvu namjeravali su do 2017. otvoriti još 17 širom svijeta. Osim tih kvazidiplomatskih, Katalonija je u inozemstvu imala preko pedeset drugih predstavništava, instituta i agencija, a također su bili prisutni u Europskom parlamentu i drugim strukturama EU-a. Međutim, nisu naišli na očekivano odobravanje glavnih aktera u međunarodnoj zajednici, a osobito ne EU-a i njezinih država članica. Negativni ishod škotskog referenduma o samostalnosti, na kojem se 55,3 % glasača izjasnilo negativno o škotskoj neovisnosti (Scottish Parliament Information Centre, 2014),¹⁸ također je destimulativno utjecao na katalonske secesioniste.

Pokušajima internacionalizacije katalonskog pitanja aktivno se suprotstavila španjolska vlada, ističući da se radi o unutarnjem španjolskom pitanju. Prezentirala je diplomatskim predstavnicima stranih država svoje viđenje katalonske situacije, argumentirajući svoje stavove pravnim, ekonomskim, financijskim i političkim obrazloženjima, posebno naglašavajući da aktivnosti katalonske vlade narušavaju ne samo ustavnopravni sustav Španjolske, već da su protivne i aktima EU-a i drugim međunarodnopravnim instrumentima.

Španjolski dužnosnici izričito su naglasili da druge države ne mogu prihvatiti Kataloniju kao punopravnog partnera u međunarodnim odnosima. U tom su kontekstu iskazali nezadovoljstvo rezolucijom danskog parlamenta od 19. svibnja 2015. u kojoj se španjolska i katalonska vlada pozivaju na miroljubiv i demokratski dijalog u rješavanju međusobnog spora, uz asistenciju EU-a (www.catalannews.com, 2015), čime su, prema stavovima španjolske vlade, Španjolska i Katalonija *de facto* stavljene u istu razinu. Isticali su da je katalonska vlada formirala Ministarstvo vanjskih poslova, međunarodnih odnosa i transparentnosti, čiji je čelnik Raül Romeva postao prvi ministar vanjskih poslova u povijesti Katalonije. To je protivno Ustavu pa je španjolska vlada u vezi s time, ali i u vezi s ukupnim vanjskopolitičkim ingerencijama katalonske vlade koje joj je novim zakonima dodijelio katalonski parlament, pokrenula zakonsku proceduru da se takvo djelovanje onemogući. Španjolska vlada obratila se i državnom odvjetništvu zbog pokretanja postupka protiv Puigdemonta povodom njegove prisege u kojoj nije spomenuo ni kralja niti španjolski Ustav.¹⁹

¹⁸ Referendum o neovisnosti Škotske održan je, uz suglasnost vlade Ujedinjenog Kraljevstva, 18. rujna 2014. Na referendumsko pitanje „*treba li Škotska biti neovisna država*” 55,3 % glasača izjasnilo se negativno, dok se pozitivno izjasnilo 44,7 %, uz izlaznost glasača od 84,6 %.

¹⁹ I protiv prethodnog predsjednika katalonske vlade Masa pokrenut je sudski postupak pod optužbom za „građanski neposluš” zbog organiziranja konzultativnog referenduma o neovisnosti 6. studenog 2014.

Španjolski dužnosnici naglašavali su da sve što katalonska strana poduzima u inozemstvu mora biti sukladno španjolskom Ustavu. Svjesni su značaja Katalonije u gospodarskom, kulturnom i sličnom pogledu te podržavaju kontakte predstavnika stranih država s katalonskim institucijama, međutim ističu da je vanjska politika u izričitoj ovlasti španjolske vlade. Naglašavali su da bi vanjskopolitička pitanja ili bilo koji oblik međunarodne suradnje koji bi davali Kataloniji međunarodnopravni subjektivitet bili protivni španjolskom Ustavu i međunarodnom pravu te da bi takvi postupci za španjolsku vladu bili potpuno neprihvatljivi. Apelirali su na druge zemlje da instruiraju svoje počasne konzularne predstavnike u Barceloni sukladno stavovima španjolske vlade,²⁰ ukazujući i na to da se u nekim medijima pojedinih zemljama ponekad uspoređuje Katalonija s nedavnom prošlošću tih zemalja, ali da to nije usporedivo.²¹

Španjolska vlada iskazala je veliku odlučnost da ne dopusti neovisnost Katalonije: premijer Rajoy nimalo nije popuštao dobivši i značajnu podršku većine ostalog dijela Španjolske. Rajoy je izjavio da je moguć dijalog, ali samo u slučaju ako se Puigdemont odrekne jednostranog proglašenja neovisnosti. Rajoyu su u prilog išle izjave člnika EU-a, koji su jasno iskazali da je katalonska vlada održala neregularan referendum te da se radi o unutarnjem španjolskom pitanju koje treba rješavati na osnovu španjolskog Ustava i zakona, uz prilično marginaliziranje policijskog nasilja povodom katalonskog referenduma.²²

Katalonska strana nije uspjela dobiti međunarodnu podršku. Ulagala je znatne napore za internacionalizacijom svoga pitanja, tražeći i međunarodno posredovanje u pregovorima s Madridom, što je, jasno, španjolska vlada odbijala. Nitko iz međunarodne zajednice nije priznao Republiku Kataloniju, osim sporednih iskaza podrške, poput belgijskog premijera Michela i vođe korzikanske separatističke stranke. Sve zemlje EU-a, kao i druge poput SAD-a, Kanade, Brazila, Meksika i Svete Stolice te UN dale su podršku španjolskoj vladi u cilju očuvanja teritorijalnog integriteta. Odlukom španjolske vlade zatvorena su bila katalonska predstavništva u svijetu (i u Zagrebu), kojima je cilj bio internacionalizirati katalonsko pitanje.

Činjenica je da je katalonsko društvo podijeljeno, a to su pokazivali i pokrajinski katalonski parlamentarni izbori po kojima je bio gotovo izjednačen odnos pristalica i protivnika katalonske neovisnosti. To je također pokazalo i referendumsko glasovanje, jer od ukupno 5,3 milijuna registriranih birača, njih oko tri milijuna nije glasovalo, nevezano uz policijsko onemogućavanje glasovanja. Mnogi od njih bili su opredijeljeni za visoki

²⁰ Španjolske vlasti povukle su u rujnu 2016. egzekvaturu počasnom konzulu Latvije u Barceloni jer je uoči nacionalnog dana Katalonije na pročelju svog konzularnog ureda izvjesio katalonsku zastavu.

²¹ Primarno se to odnosilo na baltičke i pojedine balkanske države.

²² Predsjednik Europskog parlamenta A. Tajani, predsjednik Europske komisije J. C. Juncker i predsjednik Europskog vijeća D. Tusk decidirano su 27. listopada 2017. izjavili da ne priznaju odluku o neovisnosti Katalonije te „da za EU Španjolska ostaje jedini sugovornik.”

stupanj autonomije ili za federalni državni ustroj, ali ne i za odcjepljenje od Španjolske. Tome je dodatno pridonio i decidirani stav EU-a da Katalonija ne bi automatski postala članicom EU-a, što toj proeuropski orijentiranoj pokrajini sigurno nije u interesu.

Usljedili su veliki katalonski javni protesti i opći katalonski štrajk 3. listopada 2017., u kojima su stotine tisuća građana iskazale podršku katalonskoj neovisnosti,²³ na što je španjolska vlada idući dan uputila dodatne snage nacionalne policije u Kataloniju.

Nakon objave odluke o neovisnosti Katalonije, španjolska je vlada poduzela „sve odgovarajuće mjere sukladno Ustavu i zakonu,” što je dovelo do raspuštanja vlade i drugih tijela vlasti AZ Katalonije. Primjenom čl. 155 španjolskog Ustava, koji predviđa da španjolska središnja vlast može poduzeti i prisilne mjere prema autonomnoj zajednici ako ona krši „opći interes Španjolske,” uhićeni su pojedini katalonski čelnici, a predsjednik katalonske vlade Puigdemont s nekoliko je suradnika pobjegao u Belgiju.

Direktna uprava središnje španjolske vlasti nad Katalonijom trajala je do 17. svibnja 2018. kada se ponovno formira katalonska vlada nakon održanih katalonskih pokrajinskih izbora 21. prosinca 2017. Sazivanjem idućih katalonskih pokrajinskih izbora za 21. prosinca 2017., dakle u vrlo kratkom roku nakon prisilnog raspuštanja katalonskih vlasti, premijer Rajoy poslao je Kataloncima poruku da će imati prigodu demokratski izabrati novo vodstvo. To je ponovno dalo šansu, kako secesionistima tako i unitaristima, da pokažu stvarno raspoloženje katalonskih birača. Brzo zakazivanje novih katalonskih izbora smanjilo je tenzije, a time i donekle amortiziralo do tada rastući trend utjecaja katalonskog vodstva na katalonsko društvo.²⁴ Može se zaključiti da je u toj fazi došlo i do „pada akcija” o Republici Kataloniji, kao i do određenog „razvodnjavanja” katalonskog nacionalnog secesionističkog naboja, ali ne i do kraha ideje o samostalnosti Katalonije.

Međutim, spominjani „amortizirajući” potezi španjolske vlade postali su upitni izazvavši nepovjerenje među značajnim dijelom Katalonaca nakon uhićenja članova razvlaštene Puigdemontove vlade i drugih katalonskih lidera, kao i podizanja optužnica protiv većeg broja katalonskih čelnika²⁵ te izdavanja uhidbenog naloga protiv Puigdemonta i njegovih četiriju izbjeglih suradnika.²⁶

²³ Katalonski izvori navodili su podatak da je samo u Barceloni demonstriralo oko 770 000 građana.

²⁴ Očito je španjolska vlada izvukla pouku nakon osuda širom svijeta zbog nasilne intervencije španjolske policije povodom referendumskog glasovanja te se odlučila na prikladniji način djelovanja kako bi situaciju u Kataloniji stavila pod kontrolu.

²⁵ Španjolsko pravosuđe optužilo je za „pobunu, neposluš i malverzacije s javnim novcem korištenim za održavanje referenduma” Puigdemonta i ostale čelnike katalonskog vodstva. Uhićeni su potpredsjednik O. Junqueras i većina članova raspuštene katalonske vlade koji su se nalazili u Kataloniji, kao i dva lidera najvećih organizacija koje zagovaraju katalonsku neovisnost. Sudski postupak pokrenut je i protiv dotadašnjeg šefa katalonske policije J. L. Trapera, a potom su optužnice podignute zbog „pobune protiv španjolske države” protiv još 25 katalonskih čelnika.

²⁶ Značajna je bila odluka njemačkog suda koji je u velikom dijelu odbacio španjolski zahtjev za ekstradiciju Puigdemonta. Na temelju europskog uhidbenog naloga koji je podnijela Španjolska, njemačke

Nakon pokrajinskih katalonskih izbora 21. prosinca 2017. odnos snaga secesionista i unitarista ostao je *status quo*, čime nije riješena politička situacija. Na tim izborima, uz izlaznost od 79 % od ukupnog broja glasača, ponovno su secesionističke stranke ostvarile većinu u katalonskom parlamentu, dobivši 47 % glasova te 70 od 135 zastupnika (Generalitat de Catalunya, 2017). Konstituirana je nova katalonska vlada na čelu s Quim Torrom (Generalitat de Catalunya, 2018).²⁷ Međutim, odmah je bila indikativna izjava Torre, koju je nakon stupanja na dužnost dao 13. veljače 2019. za radijsku postaju Onda Cero, da su „sloboda naroda i demokracija iznad bilo kojeg zakona ili nametanja zakona. Želimo glasovati, kao što je učinjeno u Škotskoj ili Quebecu.”

Stoga će posljedice i refleksi tih događaja vjerojatno i dalje izazivati, u većem ili manjem intenzitetu, probleme s političkom (ne)stabilnosti AZ Katalonije, pa i Španjolske u cjelini. Nekim najavama o davanju veće autonomije Kataloniji ili o federalizaciji Španjolske odnosno reformom Ustava kojom bi se dala veća prava autonomnim zajednicama, moglo bi se eventualno znatno anulirati zahtjeve za neovisnom Katalonijom, iako postoje sumnje, barem u to vrijeme, da bi španjolska vlast pristala na takve reforme.

Za ovu je analizu krucijalno to što su se obje strane pozivale na poštovanje demokracije, europskih demokratskih tekovina i ljudskih prava. Katalonski secesionisti naglašavali su poštovanje volje naroda izražene na slobodnim izborima i pravo naroda na samoodređenje, a španjolska vlada naglašavala je nužnost poštovanja ustavnopravnog sustava i teritorijalnog integriteta države te poštovanja demokratske volje svih Španjolaca, pri čemu su se obje strane pozivale i na međunarodnopravne dokumente.

Republika Hrvatska

S obzirom na to da Kataloncima RH nerijetko figurira kao primjer ostvarenja državne neovisnosti, navodimo pregled ustavnih odredaba bivše jugoslavenske federacije i ustavne pozicije republika u njoj. S pravnog stanovišta postoji značajna razlika između pitanja katalonske neovisnosti i uspostave neovisne RH. SFRJ je bila, za razliku od unitarne, ali značajno decentralizirane Španjolske, federativna država, kako je navedeno u njezinom nazivu, a jugoslavenski Ustav iz 1974. decidirano je utvrdio „pravo naroda na samoopredjeljenje do odcjepljenja” (SL SFRJ, 9/1974).

---

vlasti uhitile su katalonskog lidera dok je prolazio Njemačkom. Međutim, njemački sud dosudio je da nema osnova za kazneni progon zbog „pobune protiv španjolske države,” kako je to tražila Španjolska, dakle zbog političkih razloga, a tu odluku pozdravila je i njemačka ministrica pravosuđa. Ranije su Belgija i Švicarska odbile pritvoriti Puigdemonta dok je boravio na njihovom teritoriju. Odluka se temeljila na konstataciji da je Puigdemont bio legalno izabran i da pri održavanju referenduma nije bilo nasilja s katalonske strane, što su odrednice za kaznenu kvalifikaciju pobune.

²⁷ Za novog predsjednika katalonske vlade bio je predložen Puigdemont, što je Vrhovni sud Španjolske odbio, kao što je odbio i ostalu dvojicu predloženih kandidata.

RH je u devedesetim godinama prošlog stoljeća ostvarila svoju neovisnost obrativši se od agresije (1991. – 1992.), stekla je međunarodno priznanje (glavni datum 15. siječnja 1992.) te vojnim akcijama oslobodila najveći dio svog okupiranog teritorija (1995.)²⁸ i konačno preostali okupirani teritorij pregovorima vratila pod svoj suverenitet Erdutskim sporazumom.²⁹

Činjenice o političko-diplomatskom djelovanju i vojnim akcijama RH u obrani od agresije, oslobođenju okupiranih teritorija i međunarodnom priznanju su poznate. Ovdje navodimo određene sastavnice u vezi pravne osnove na koju se pojedini, pretežito strani analitičari i dokumenti pozivaju kao argument za međunarodno priznanje RH. U pojedinim državama tu legalističku osnovu ponekad uzimaju kao primarni argument za međunarodno priznanje RH, što je slučaj u Španjolskoj gdje odbijaju mogućnost uspostave države Katalonije zbog nepostojanja ustavne utemeljenosti.

Raspad SFRJ-a, osim vojno-političke, ima i svoju ustavnu i međunarodnopravnu dimenziju. Sigurno je da su za uspostavu hrvatske države bili odlučujući vojni i politički čimbenici, ponajprije uspješna hrvatska obrana i ratna pobjeda te uspješno djelovanje hrvatskog političkog vrha, jer bez tih uspjeha svi drugi kriteriji, uključujući i odredbe Ustava SFRJ-a, bili bi irelevantni. Te su činjenice rezultirale promjenom stavova aktera u međunarodnoj zajednici, do tada uglavnom nesklonih hrvatskom osamostaljenju te su dovele do međunarodnog priznanja RH.

U pravnom (ustavnom) kontekstu posebno treba istaknuti peteročlanu Badinterovu komisiju koja je u svojim pravnim mišljenjima između ostalog navela da se SFRJ nalazi u procesu raspada, da je na republikama rješavanje problema koji proizlaze iz tog procesa, da granice bivših jugoslavenskih republika postaju granice novonastalih država te da nasilna promjena tih granica ne proizvodi pravne učinke.³⁰ Ta pravna obrazloženja i pozivanja na ustavne norme SFRJ-a u hrvatskom osamostaljenju, kao relevantan dokaz koji je naveo određene države da međunarodno priznaju RH, predstavljaju polazište kako bi se u nekim drugim slučajevima, poput Katalonije, negiralo

²⁸ Najznačajnije su Bljesak (1. – 3. svibnja 1995.), kada je oslobođen okupirani teritorij u zapadnoj Slavoniji i Oluja (4. – 7. kolovoza 1995.), kada je oslobođen najveći dio preostalog okupiranog teritorija (tzv. SAO Krajina).

²⁹ Temeljni sporazum o istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu koji je postignut tijekom pregovora u Daytonu, a potpisan 12. studenog 1995. u Erdutu.

³⁰ Arbitražnu „Badinterovu” komisiju formiralo je 27. kolovoza 1991. Vijeće ministara Europske ekonomske zajednice sa zadaćom da rješavanjem pravnih problema u odnosu na raspad SFRJ-a pridoneše mirnom rješavanju konflikata između novonastalih država. Na čelu je bio predsjednik Ustavnog suda Francuske Robert Badinter, a sačinjavali su je predsjednici ustavnih sudova pojedinih država članica EEZ-a. U razdoblju 1991. – 1993. dala je deset pravnih mišljenja koja su bila od iznimnog značenja za RH i ostale novonastale države, dajući im pravo na legalnost i jednakost (Pravni leksikon, 2006).

pravo naroda na samoodređenje pozivanjem na ustavne odredbe matičnih zemalja koje ne daju pravo određenim narodnim skupinama na uspostavu samostalne države.

Ustav SFRJ-a iz 1974. priznavao je pravo naroda u SFRJ-u na samoodređenje kao jedno od načela ustavnog poretka: „Narodi Jugoslavije, polazeći od prava svakog naroda na samoodređenje, uključujući i pravo na odcjepljenje, na osnovu svoje slobodno izražene volje ...” (Osnovna načela – Uvodni dio I). Također, čl. 3 Ustava SFRJ-a utvrđuje da je SFRJ „socijalistička republika država zasnovana na suverenosti naroda i na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi, i socijalistička samoupravna demokratska zajednica radnih ljudi i građana i ravnopravnih naroda i narodnosti.” Odredbama Ustava iz 1974. afirmiran je položaj republika i naroda u jugoslavenskoj zajednici s modalitetima konfederativnih elemenata, u kojoj se izvorna vlast nalazi u republikama kao samostalnim faktorima. Taj princip izvorne vlasti republika rezultirao je sustavom u kojem su se važnije odluke od zajedničkog interesa za jugoslavensku državu donosile dogovorom republika i pokrajina. Tim odredbama Ustav SFRJ-a utvrdio je republike kao države s pravom na odcjepljenje. Neosporno se može zaključiti da Ustav SFRJ-a iz 1974. utvrđuje „da je Jugoslavija zajednica dobrovoljno ujedinjenih naroda nastala na osnovu prava naroda na samoodređenje, uključujući i prava na odcjepljenje ...” (Tomic, 1986: 6).

Ustav Socijalističke Republike Hrvatske (dalje: SRH), koji je usvojen u Saboru SRH 22. veljače 1974. definirao je u čl. 1 da je „SRH nacionalna država hrvatskog naroda, država srpskog naroda u Hrvatskoj i država drugih naroda i narodnosti koje u njoj žive” (NN 8/1974). U čl. 2 tog Ustava navedeno je da „radni ljudi i građani Hrvatske ostvaruju svoja suverena prava u SRH, a u SFRJ kad je to u zajedničkom interesu dogovorom svih republika i autonomnih pokrajina utvrđeno Ustavom SFRJ.”

Dakle, načela i odredbe Ustava SFRJ-a, a iz tih formulacija izvedene i ustavne odredbe SRH-a, pravno su determinirale republike kao državne tvorevine s velikim ovlastima, izuzev vanjske politike, jugoslavenske vojske i makroekonomije – o kojima se dogovorno odlučuje u federalnom političkom vrhu, koje su se dobrovoljno udružile u jugoslavensku federaciju. Iz odredbi tog Ustava također se može zaključiti da se radilo o „fleksibilnoj” federaciji s elementima konfederalnog sustava (Rudolf i Čobanov, 2009: 306, 313; Vukas, 2006: 768). Stoga s pozicija ustavnog shvaćanja ovdje nema sukoba između prava naroda na samoodređenje i prava države na suverenost i teritorijalni integritet jer je volja hrvatskog (i drugih) naroda u jugoslavenskoj federaciji ustavom utvrđena kao legitimna.

Međutim, tu ustavnu formulaciju jugoslavenskog ustavnog sustava nije bilo u praksi moguće demokratski realizirati zbog nepostojanja političkog pluralizma i stvarne demokracije jer je komunistička partija, kao tada jedina legalna politička snaga, bila apsolutno odlučujući politički čimbenik. Tadašnje političko vodstvo SFRJ-a, na čelu s autoritarnim liderom Josipom Brozom Titom, vjerojatno nije ni moglo zamisliti da

bi se neka jugoslavenska republika izdvojila iz sustava jednopartijske jugoslavenske države. Ostaje pitanje je li Tito dopustio donošenje jugoslavenskog Ustava iz 1974., koji je u znatnom dijelu usvojio zahtjeve demokratskih snaga u Hrvatskoj iz 1970./1971., poznatih kao Hrvatsko proljeće, da bi se na taj način spriječila srpska majorizacija i omogućila održivost jugoslavenske države.

Nesumnjivo je da je Hrvatska imala, prema odredbama Ustava SFRJ-a i SRH-a, pravo na samoodređenje. Također je činjenica da velikosrpska ideja krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. stoljeća nije uopće akceptirala odredbe Ustava SFRJ-a te da su uspješna hrvatska obrana od agresije i oslobađanje okupiranog hrvatskog područja, koje je dovelo i do promjene vojno-političke situacije u Bosni i Hercegovini, bili glavni čimbenici, uz uspješno hrvatsko političko-diplomatsko djelovanje, za uspostavu suverene RH i njezino međunarodno priznanje.

Pri razmatranju ustavnih argumenata mogu se navesti, osim Ustava SFRJ-a i iz njega deriviranog Ustava SRH-a, kao i iz sustava predstavničkih i izvršnih republičkih i pokrajinskih tijela vlasti u bivšoj državi, sljedeći pravni argumenti koji potvrđuju legalnost odluka demokratske hrvatske vlasti u procesu osamostaljenja i uspostave neovisne RH. Ovdje navodimo samo najznačajnije odluke:

- u Hrvatskoj su u travnju i svibnju 1990. provedeni prvi demokratski parlamentarni izbori i pobjednička Hrvatska demokratska zajednica, na čelu s dr. Franjom Tuđmanom, mirno je preuzela vlast
- na referendumu održanom 19. svibnja 1991. 93,24 % glasača izjasnilo se za neovisnu RH³¹
- temeljem referendumske odluke te čl. 140 st. 1 Ustava RH, Sabor RH donio je 25. lipnja 1991. Deklaraciju o proglašenju suverene i samostalne RH te Ustavnu odluku o suverenosti i samostalnosti RH (NN 31/1991).

Dakle, s ustavnopravne strane Hrvatska je ispunila sve pretpostavke za uspostavu vlastite države, kako u odnosu na Ustave SFRJ-a i SRH-a, tako i u području legaliteta demokratskog postupka i standarda međunarodnog prava.

Nakon pregleda situacije i ustavnih normi kada je riječ o AZ Katalonije i RH moguće je izvršiti određeni komparativni prikaz, koji navodimo u nastavku.

- Katalonija i Hrvatska imaju svoju povijest, jezik, tradicije, kulturnu baštinu i druge nacionalne sastavnice koje Katalonce i Hrvate određuju kao narod, čime bi imale pravo na samoodređenje.
- Katalonci i Hrvati stoljećima žive na određenom teritoriju gdje predstavljaju veliku većinu stanovništva.

³¹ Glasovao je 3 051 881 glasač ili 83,56 % od ukupnog broja registriranih glasača. Za je glasovao 2 845 521 glasač ili 93,24 %, a protiv 126 630 ili 4,15 % glasača koji su pristupili referendumu. Nevažećih listića bilo je 1,18 % (www.sabor.hr, 2020).

- Katalonci i Hrvati imaju dugogodišnju težnju za uspostavom vlastite države.
- Katalonija i Hrvatska imaju prirodne resurse i gospodarsku razvijenost da mogu postojati kao neovisne države.
- Katalonija je u povijesti pretežito bila u sastavu teritorija koji čini državu Španjolsku dok je Hrvatska, osim u razdoblju 1918. – 1990., bila izvan relevantnih veza sa Srbijom i drugim istočnim republikama bivše Jugoslavije.
- Hrvatska se od istočnog dijela bivše Jugoslavije značajnije razlikuje po povijesti, kulturi, pismu i vjerskoj opredijeljenosti svoga stanovništva, dok je to u slučaju Katalonije manje izraženo, pogotovo u kulturi i vjerskoj opredijeljenosti.
- Katalonija je dio demokratske, politički pluralističke i u velikoj mjeri decentralizirane države Španjolske koja ispunjava standarde suvremene demokracije u političkom i ekonomsko-socijalnom sustavu, zaštiti ljudskih prava i sloboda te drugim relevantnim elementima. Hrvatska je bila dio socijalističke (komunističke) države Jugoslavije kojom je vladao jednostranački monopol bez punoće političkih prava i sloboda.
- Katalonci žive u demokratskoj državi s mnogim autonomnim pravima, a osnovno pitanje problema je ekonomsko-financijske naravi, što je bio slučaj i s Hrvatskom, ali uz razne druge oblike pritiska središnje vlasti kakvima Katalonci u demokratskoj Španjolskoj nisu ni približno izloženi.
- Ustav SFRJ-a daje legalnost Hrvatskoj na samoodređenje i odcjepljenje, dok takvog jednostranog prava nema u Ustavu Španjolske.
- Na referendumu u Hrvatskoj više od 93 % glasača izjasnilo se za hrvatsku neovisnost, a na prvim slobodnim višestranačkim parlamentarnim izborima demokratska oporba je ostvarila uvjerljivu pobjedu nad do tada vladajućim komunistima. Na pokrajinskim parlamentarnim izborima u Kataloniji secesionističke stranke nisu dobile podršku ni polovice glasača.
- Za razliku od Katalonije koja nije izložena oružanoj agresiji, Hrvatska je svoju samostalnost izborila obranom od oružane agresije, uz velike ljudske žrtve i ogromne materijalne štete.³²

Pravno gledajući, neupitna je činjenica da španjolski Ustav definira tu državu kao jedinstvenu i nedjeljivu. Eventualno odcjepljenje nekog teritorija od Španjolske moguće je prema čl. 2 španjolskog Ustava jedino na temelju referenduma koji bi se proveo na teritoriju čitave Španjolske. Taj Ustav prihvaćen je referendumom na kojem se pozitivno izjasnilo čak 91,8 % španjolskih glasača, uključujući i one u Kataloniji.

³² Sporna pitanja u međunarodnoj zajednici koja propagira mir, demokraciju, ljudska i druga prava trebalo bi rješavati mirnim putem, sukladno Povelji UN-a. Oružana agresija na RH eklatantan je primjer nepoštovanja, kako ustavnih odredbi, tako i međunarodnog prava.

Nasuprot tome je neupitan ustavni legalitet RH i ostalih bivših jugoslavenskih republika za uspostavom vlastite države, što je potvrdila Badinterova komisija te drugi dokumenti, kao i međunarodno priznanje tih novonastalih država.

Postavlja se pitanje zašto u međunarodnoj zajednici nije prihvaćen zahtjev Katalonije za neovisnošću, koji je po pravu naroda na samoodređenje „opravdan onda kada i ako je dotični narod zaista svjestan svoje posebnosti i svog identiteta, i kada on živi na svom etničkom području, ali unutar područja države koju ne može smatrati svojom, i u kojoj je on od jednog drugog, ili više drugih naroda diskriminiran, zapostavljen, te s razlogom drži da 'ravnopravnost velikih i malih naroda' u njegovu slučaju nije ostvarena” (Ibler, 1992: 61).

Prethodnom stavu može se kontrirati isticanjem da nema uvjerljivih argumenata koji bi dokazivali da pravo naroda na samoodređenje uključuje opće i bezuvjetno pravo naroda ili neke etničke skupine, neovisno o političkom, ustavnom, gospodarskom i socijalnom položaju u kojem se nalazi, da se odcijepi od države čiji je dio, osobito ako uživa istinsku i obuhvatnu autonomiju, a njezini pripadnici uživaju sva ljudska prava i osnovne slobode te sudjeluju u predstavničkim tijelima, vladi i sudstvu odnosne države (Ibler, 1992: 61).

Nedvojbeno je da međunarodnopravna dimenzija tog pitanja nije presudna za ostvarenje neovisne države. Ona je relevantna jer je sadržana u mnogim međunarodnim dokumentima, ali i kontradiktorna jer se pravu na samoodređenje suprotstavlja pravo na nepovredivost teritorijalnog suvereniteta i integriteta države kao temeljni postulat u suvremenoj međunarodnoj zajednici. Po toj međunarodnopravnoj normi svaka država ima pravo suprotstaviti se separatističkim zahtjevima u okviru svojih granica. Nepromjenjivost državnih granica podržava i EU, kao princip koji osigurava mir i stabilnost, posebice u Europi.

To dodatno dovodi do zaključka da pravna dimenzija tog pitanja nije dovoljna (iako ima izuzetaka, poput referenduma o neovisnosti Škotske) već da su važniji rezultati „na terenu” i odnosi u međunarodnoj zajednici. Legalne (ustavne) hrvatske zahtjeve za samostalnošću nakon prvih slobodnih višestranačkih izbora u Hrvatskoj glavni akteri u međunarodnoj zajednici nisu početno pozitivno primili, već su takvi zahtjevi došli na agendu međunarodnih čimbenika i pozitivno su tretirani tek kada je RH zaustavila oružanu agresiju na svojem teritoriju te nakon odjeka u međunarodnoj javnosti prika- za stradanja civilnog stanovništva i masovnih razaranja hrvatskih gradova i sela. Presudilo je stanje na terenu, odnosno uspješna obrana RH od agresije, koja je rezultirala potom novim kontekstom međunarodnih odnosa i političkih odluka.

Zaključak

Međunarodno pravo u posljednjih je stotinjak godina, a osobito nakon Drugog svjetskog rata, uvelike dobilo na važnosti dajući široki spektar odredaba o položaju, pravima i obvezama aktera u međunarodnim odnosima. Proširilo je i opseg svoje nadležnosti, npr. u području zaštite ljudskih i humanitarnih prava, pravne jednakosti država, ekoloških i drugih pitanja od globalnog interesa, ali još uvijek politički odnosi u međunarodnoj zajednici imaju nezaobilaznu, a često i presudnu ulogu u rješavanju međunarodnih problema, pa tako i kada je riječ o pravu naroda na samoodređenje.

To potvrđuju i primjeri kršenja međunarodnog prava, kada se politika nije obazirala na međunarodno pravo već su se odluke donosile zbog političkih interesa. Međutim, istovremeno se postavlja pitanje kako bi svijet izgledao da nema međunarodnog prava koje se ipak u velikoj mjeri poštuje i koje svojom regulativom osigurava relativnu stabilnost i civiliziranost u međunarodnim odnosima.

Pravo naroda na samoodređenje primjer je deklaratornog isticanja nečega što nema konkretnih provedbenih odredbi po međunarodnom pravu, bez obzira na brojne međunarodne dokumente koji ga sadrže. Međunarodno pravo do sada nije jasno definiralo tko i pod kojim uvjetima može ostvariti pravo na samoodređenje, štoviše kontradiktorno je temeljnoj normi međunarodnog prava o poštovanju suvereniteta i teritorijalnog integriteta države. Radi se o načelu čija realizacija u znatnoj mjeri ovisi o „stanju na terenu” (političkom, vojnom, humanitarnom, ekonomskom) te političkim okolnostima i odlukama involviranih aktera.

Može se konstatirati da „nemaju svi narodi pravo na samoodređenje, nisu ga imali niti će ga imati u budućnosti, unatoč proklamacijama prava na samoodređenje u nizu međunarodnih dokumenata. U međunarodnom pravu samoodređenje je, u stvari, vrlo „selektivno i ograničeno u mnogim aspektima” (Lulić, 2019: 78; Cassese, 1995: 317).

Politika ima značajan utjecaj na ostvarenje prava naroda na samoodređenje. To potvrđuje primjer AZ Katalonije, u vezi kojeg je međunarodna zajednica zauzela stav o poštovanju ustavnog poretka i teritorijalnog integriteta Kraljevine Španjolske te primjer uspostave neovisne RH, koja je za svoju neovisnost morala podnijeti velike ljudske i materijalne žrtve usprkos Ustavu SFRJ-a iz 1974. koji je dao republikama pravo na odcjepljenje. Stoga je realnost da pravo naroda na samoodređenje, pa tako i pitanje neovisnosti Katalonije, ovisi ponajprije o političkom rješenju.

Literatura

- Andrassy, Juraj. 1978. *Međunarodno pravo*. Zagreb: Školska knjiga.
- Berković, Svjetlan. 2006. *Diplomacija i diplomatska profesija*. Urban media Dubrovnik.
- Bogićević, Čedomir. 2015. Pravo naroda na samoopredjeljenje i suverenitet država. *Matica crnogorska*, 63: 383–394.
- Cassese, Antonio. 1998. *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*. Cambridge University Press.
- Colegio de abogados de Barcelona. 2017. *Análisis jurídica de la comisión de derechos humanos del IX*.
- Cuenca, T. R. Edgardo i Beltrán, R. P. Judith. 2019. *El Derecho a la autodeterminación de los pueblos y los movimientos independentistas*, *Revista Criterio Libre Jurídico*.
- Ćurko, Hrvoje. 2013. Profil Autonomne zajednice – Zemlja na političkom raskrižju. *Političke analize*, 15: 43–48.
- Ley del referéndum de Catalunya, Texto completo. *El Periódico*, 4. srpnja 2017.
- Encyclopedia of Public International Law*. Volume I. 1992. Amsterdam: The Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law.
- Estatuto de Autonomía Cataluña. *Boletín del Estado*, 22. prosinca 1979.
- Euskadi Irratia Telebista EITB a, 7. listopada 2017.
- Euskadi Irratia Telebista EITB b, 27. listopada 2017.
- Gavrilović, Bojan. 2020. *Istorija prava na samoodređenje: (r)evolucija prava na samoodređenje*. Beogradski centar za ljudska prava. www.bgcentar.org.rs.
- Generalitat de Catalunya – Eleccions al Parlament de Catalunya*. 2017; 2018.
- Grieg, D. W. *International Law*. 1970. London.
- Hamid, Linda i Wouters, Jan. 2015. *We the People: Self-Determination v. Sovereignty in the Case of de Facto States*. Leuven Centre for Global Governance Studies, Working Paper No. 166.
- Hrvatska enciklopedija*. Mrežno izdanje. 2020. Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Ibler, Vladimir. 1992. Pravo naroda na samoodređenje i zloupotreba tog prava. *Politička misao*, 29 (2).
- Ibler, Vladimir. 1987. *Rječnik međunarodnog javnog prava*. Zagreb: Informator.
- Lanavoy, Vladyslav. 2015. Self-determination in International Law, A Democratic Phenomenon or an Abuse of Right. *Cambridge Journal of International Law*.
- La Vanguardia*. 27. listopada 2017.
- Libarona, Urrutia Iñigo. 2012. Territorial Integrity and Self-Determination: The Approach of the International Court of Justice in the Advisory Opinion on Kosovo. *Revista d'Estudis Autònoms i Federals*, 16 (10): 107–140.
- López, Payero Lucía. 2014. *El Derecho de Autodeterminación de los Pueblos, Análisis crítico del marco constitucional español desde la filosofía jurídico-política*. Universidad de Oviedo.

- Lulić, Mira. 2019. Fenomen secesionističkih zahtjeva u demokratskim državama: Slučaj Katalonije u usporedbi sa Škotskom. *Pravni vjesnik*, 35 (1).
- Marušić, Bartul. 2017. Pravo na samoodređenje naroda u svjetlu međunarodnopravnih pitanja i disolucije SFRJ. *Studia Polensia*, 6 (1).
- Međunarodno javno pravo – izbor dokumenata*. 1977. Pravni fakultet u Zagrebu i Institut za međunarodno pravo i međunarodne odnose.
- Narodne novine*, 8/1974.
- Narodne novine*, 31/1991.
- Parlament de Catalunya. 2013. Declaració de Sobirania i del dret a decidir del poble de Catalunya – Resolució 5/X del Parlament de Catalunya, per la qual s'aprova la Declaració de Sobirania i del dret a decidir del poble de Catalunya. *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya*, BOPC núm. 13, 24. siječnja 2013.
- Pravni leksikon*. 2006. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Perišić, Petra. 1991. Pravo naroda na vanjsko samoodređenje izvan kolonijalnog konteksta i slučaj proglašenja nezavisnosti Kosova. *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, 34 (2): 761–783.
- Rudolf, Davor ml. i Čobanov, Saša. 2009. Jugoslavija: Unitarna država ili federacija, povijesne težnje srpskoga i hrvatskog naroda – jedan od uzroka raspada Jugoslavije. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 46 (2): 287–314.
- Scottish Parliament Information Centre. 2014. *The Scottish Parliament*. Edinburgh, EH99 1SP.
- Tomac, Zdravko. 1986. Jugoslavenski federalizam. *Politička misao*, 23 (3).
- Tribunal Constitucional de España. 2010. *Sentencia del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Cataluña de 2006*, 31. 28. lipnja 2010.
- Tribunal Constitucional de España. 2014. *Sentencia del Tribunal Constitucional*, 42. 25. ožujka 2014., BOE núm. 87; 10. travnja 2014., 77–99.
- Tribunal Constitucional de España. 2015. *Sentencia del Tribunal Constitucional de España*, 259. 2. prosinca 2015., BOE núm. 10.
- Tribunal Constitucional de España. 2017. *Texto de la Sentencia*, 114. www.tribunalconstitucional.es.
- Ustav SFRJ. 1974. *Službeni list SFRJ*, 30 (9).
- Van der Vyver, Johan D. 2004. The Right to Self-Determination And Its Enforcement. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, 10 (2), Article 14.
- Vukadinović, Radovan. 1980. *Međunarodni politički odnosi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vukas, Budislav ml. 2006. Prijedlozi i nacrti konfederalizacije Jugoslavije 1990./1991. – posljednji pokušaji „spašavanja” zajedničke države. *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, 27 (2): 761–803.

Internetski izvori

Constitución Española. 2020. www.lamoncloa.gobierno.es.

Cronología de los Reinos de España. 2020. www.tesorillo.com.
www.administracion.gobierno.es. 2020.
www.catalannews.com. 2015.
www.lavanguardia.com/politica/20171010/431970027817/declaracion-de-independencia-catalunya.html. 10. listopada 2017.
www.lamoncloa.gobierno.es. 2020.
www.rtve.es. 28. rujna 2015.
www.sabor.hr. 2020.

The right to self-determination and the obligation to respect the constitutional order: cases of Catalonia and Croatia

Abstract

The right to self-determination, alongside the obligation to respect state constitutional order can be rather controversial. The right to create one's own state is established in international documents. However, is the right to self-determination is a mandate of international law or just a principle, especially since international law prohibits the violation of state territorial integrity? Respect for sovereignty, territorial integrity and constitutional order provide the grounds upon which a state can reject calls for secession of the people living within its territory. This is also confirmed in practice. In this regard, the intention of Catalonia to declare independence from Spain and the constitutional context of the establishment of an independent Republic of Croatia are presented.

Key words: self-determination; people; constitution; Catalonia; Spain; Croatia.